

Botrány John Osborne új színdarabja körül

Ivan Ivanji

John Osborne, a fiatal, nálunk is jól ismert angol színdarabíró, a *Dühödt ifjúság* (Look back in anger) szerzője, akit a könyve címéről „dühödt fiatalembernek” neveznek, első két színdarabja után, harmadik próbálkozásával — legalábbis egyelőre — teljes kudarcot vallott. Első színdarabját az egész világon, keleten is, nyugaton is játszószínházak, második színdarabjának főszerepét Sir Lawrence Olivier alakítja, Osborne azonban nem elégedett meg ezzel, valami újat akart. Modern, komolytárgyú, dzsessz-zenés színdarabot írt *Paul Sleeky világa* címmel, amihez Christopher Yelen zeneszerző komponált dzsessz-zenekíséretet. Christopher Yelen harmincéves, Osborne most töltötte be huszonkilencedik évét.

Osborne mindig támadta az angol szalondarabokat, új színdarabjának cselekménye azonban mintha mégis rokon volna ezekkel, viszont a színpadon csupa olyan egyéniség mozog, amelyeket Osborne szeret: a modern Anglia zűrzavaros cinikus fiatal intellektüeljei. A darab hőse, Paul Sleeky a képzeletbeli Daily Racket című lap pletykarovatának a szerkesztője. Sleeky a tekintélyes konzervatív

Mortlike családból nőszül, feleségét Leslie-nek hívják. Hamarosan beleszeret azonban felesége hűgába, ennek férje, Michael Rowly képviselő pedig az ő feleségébe. A meglehetősen banális szerelmi négyyszög kénytelen megmaradni emellett az „átlósirányú” szerelem mellett, mert az öreg Mortlike végrendelete lehetetlenné tesz minden válást a családban. Mivel pedig ezt már megunták és új szenzációkra áhítoznak, a szerelmesek beszereznek valami csodaszert, ami megváltoztatja az emberek nemét. Paul azonban becsapja a többieket, csak mimeli, hogy beveszi a csodaszert. Felesége azonban valóban beadja magának az injekciót, és — és férfivá válik. Hűga szerelme most feléje, hajdani nővére felé fordult, és Paul így megszabadul a konzervatív család mindkét leányától. Csinos titkárnőjével karöltve eltűnik. Függyön.

Ez a röviden, leegyszerűsítve elmondott tartalom természetesen nem érzékelteti a szellemes ibonyodalmakat, a társadalombírálat, sőt a politikai szatíra hangját, amivel Osborne színdarabjának témáját fűszerezi, de a darabban előforduló ízléstelenségekből,

sőt útszéliségekből sem adhat felfőt. Egy duettben Osborne jólirányzott gúnyal figurázza az igazságtalan angol adórendszert. Egy gúnydal a halálbüntetésről folytatott időszerű vitákra célozva azt javasolja, hogy iktassák újra törvénybe a lefejezést. Rowly, a konzervatív képviselő pompás karikatúrája a választók kívánságai iránt süket politikusnak. Az öreg Mortlike temetésén rock'n rollt jár a gyászoló gyülekezet, s a táncban — a fényes egyházi szertartások paródiájaképp — a pap is részt vesz. A Paul Sleafy név sem véletlen. A vezetéknevet a *Daily Express* társadalmi rovatának szerkesztőjétől, William Heekytől vette Osborne, a keresztnevet pedig a *Daily Mail* társadalmi rovatának szerkesztőjétől, Paul Tenfieldtől, akivel nemrégiben pörösködött. Mellékesen jegyezzük meg, hogy Osborne rágalmozásért pörölte be Tenfieldet, s meg is nyerte a pört, a hatalmas anyagi kártérítésről azonban — noha joga volt rá — lemondott, s látszólag megelegetett az erkölcsi győzelemmel, most azonban így állt bosszút ellenfelén.

Paul Sleafy valójában a Dühödtt ifjúság Jimmy Porterének tökéletesített mása. Míg azonban Jimmy tétlenül és kiábrándultan fogadott mindent, Paul már részt vesz az eseményekben, és van ereje, hogy cinikusan az események fölé emelkedjen, sőt ahhoz is, hogy elszakadjon tőlük, ha mindjárt olyan szokatlan módon is, hogy feleségét férfivé változtatja. A hős fejlődése magának az írónak a fejlődése. Amikor még első színdarabját írta, Osborne egyetlen végzett entellektüel volt, de megfelelő, rangjához méltó foglalkozás nélkül. Angliában ugyanis a főiskolák formálisan egyenrangúak, valójában azonban csak bizonyos előkelő és drága college-ok tanulói futhatnak be társadalmi vagy üzleti karriert. Évszázadok óta így van ez, az emberek nem képességeiknek, hanem származásuknak és zsebüknek megfelelő iskolákba jártak, s ennek vagy annak az iskolának a diplomája szabta meg életútjukat. Az utóbbi időben azonban megváltozott a helyzet. Az előkelő iskolák

is adnak ösztöndíjat, a nem előkelő családból származó emberek azonban nem találhatnak kedvükre való és tehetségüknek megfelelő elhelyezkedést. A megoldást nem egyszer úgy véljük megtalálni, hogy „magasabb körökbe” nő-sülnek be. Ezzel a kérdéssel — saját, egyéni problémája is ez — foglalkozik Osborne mindhárom eddigi színdarabjában. A különbség csak az, hogy a harmadikban — miután már érvényesült, híressé vált és sokat keres — „a közönség szájaíze szerint” próbált írni. Komoly és borúlátó gondolatait a dzsessz fényes sztárióljába és a szerelmi négyszög meg a nemek megváltoztatásának tarka selyempapírjába csomagolta.

Osborne ezúttal maga rendezte színdarabját és — angol szokás szerint — előbb néhány vidéki színpadon mutatta be. Közben többször is javíthatott rajta, változtatott a párbeszédében. Mégis, a londoni bemutatón — a múlt hónap elején — kitört a botrány. Az egyébként közismerten higgadt angol közönség annyit fűtyült és pfujozott, hogy a temperamentumos Adrienne Corry, aki Leslie-t játszotta, már nem bírta ki, s amikor utólszor lépett a függöny elé, derekasan elkáromkodta magát.

„Még csak dühödten sem akarok visszapillantani erre a színdarabra!” — toporzékolt a *Daily Mail* színikritikusa. — „Elképedtem, látván, hogy Osborne ragyogó tehetsége ilyen mellékutakra tévedt.”

A nagytekintélyű *Times* mindent elmondott azzal, hogy kritikájának ezt a kétéhasóos címet adta: „Paul Sleafy unalmas világa”.

Nem lesz érdektelen elmondani, hogyan hatott mindez a szerzőre, miután olyan szédítő iramban szerezte meg és — veszítette el a sajtó kegyét. Kijelentette, hogy a londoni lapoknak egyetlenegy színikritikusuk sincs, aki értelmesen be tudna számolni egy színdarabról.

— Egyébként pedig — fejezte be nyilatkozatát Osborne —, a sajtó támogatása nélkül is meg tudom hódítani a közönséget.